

DE BUITENLANDSE WERKWEEK 2009 IN BOLLENDORF

Ben Meurs (red.)

Voetakker 6, 5301 ZT Zaltbommel

Meurs, B. (ed.). On the foray in Bollendorf, Germany, 13–20 september 2009. *Coolia* 53(3): 135–141.

Bollendorf was the base for the excursions during the foray abroad of the NMV in 2009. 665 species were found. The most interesting finds are described, among them *Strobilomyces strobilaceus*, *Craterellus cornucopioides*, *Limacella illinita*, *Callistosporium luteo-olivaceum* and *Cortinarius rheubarbarinus*.

Het is zondagmiddag 13 september en een voor een komen de deelnemers aan de Buitenlandse Werkweek binnen in de jeugdherberg. Het is een groot blokkerig gebouw op een heuvel in het pittoreske dorpje Bollendorf, vlak aan de grens met Luxemburg. Eerst op zoek naar een plek in de wat kleine werkruimte en na wat gemopper en enig heen en weer geschuif met meubilair heeft toch iedereen zijn werkplekje snel gevonden. Wij zijn er weer helemaal klaar voor, maar hoe is het met de paddenstoelen?

In heel West-Europa heeft het lange tijd niet of nauwelijks geregend. Dat is een slechte voorbode voor een paddenstoelenwerkweek. Aan de andere kant, 'elk nadeel hept so z'n voordeel!' (citaat van een bekend voetbalfilosoof). De droogte biedt juist kansen om kennis te maken met soorten die van de droogte houden, dat is logisch, of die er minder last van hebben, en dat is ook logisch. Door Stip Helleman, de Werkweekcoördinator, is dit bij de opening van de werkweek kernachtig weergegeven in het zogenaamde 'plan B': "Bij weinig of geen 'gewone' paddenstoelen, gaan we deze week voor de *Orbilia*'s!"

Voor diegenen die *Orbilia*'s niet kennen, het zijn heel kleine, bijna onzichtbare schijfjes die alleen op kurkdroge dooie takjes groeien. Dat ze zelfs midden in de zomer op Kreta worden gevonden, zegt meer dan genoeg!

Dat er zelfs sprake is van een 'plan B' overtuigt mij ervan dat de werkweek goed is voorbereid en dat we wel weer aan onze trekken zullen komen. Ik ben direct aangewezen als auteur van het verslag voor de *Coolia*, waarbij de verwachting dat er toch niet veel te melden zou zijn, in mijn ogen zeker heeft meegespeeld. Ik ben namelijk geen echte kenner van paddenstoelen en ik struikel ook nog altijd over de vele ingewikkelde Latijnse namen. Het is daarom dat ik aan de echte kenners heb gevraagd mij te helpen met dit verslag. De vakinhoudelijke delen van dit verslag zijn dan ook ook door hen aangeleverd. Waarvoor mijn oprechte dank.

Even heb ik geworsteld met de manier waarop ik de inhoudelijke bijdragen in dit verslag zou verwerken. Omdat de insteek en inhoud van de aangeleverde stukjes zo persoonlijk en divers zijn, heb ik ervoor gekozen de stukjes onveranderd toe te voegen. Al met al geeft het een leuk en informatief beeld van de belevenissen en vondsten.

Al op de eerste excursiedag gebeurt er iets onverwachts dat ik niet onvermeld wil laten. Na het ontbijt van 8.00 uur in de ochtend gaan we om 9.00 uur in twee groepen uiteen. De bedoeling van deze dag is dat beide groepen naar het Ferschweiler plateau gaan, maar wel naar verschillende parkeerplaatsen, vanwaaruit de excursie zal starten. Na enige omzwervingen

Figuur 1. De deelnemers aan de buitenlandse werkweek 2009. (Foto: Geert de Vries)

komen de beide groepen toch op dezelfde plek terecht. Ook hier geldt weer dat ‘elk nadeel hept so z’n voordeel’: doordat alle deelnemers op hetzelfde moment op dezelfde plek waren, kon er een mooie groepsfoto worden gemaakt. Hij is gemaakt door de camera van Geert en hijzelf kon er nog net op tijd ‘opspringen’. Het resultaat mag er wezen!

Dit jaar hebben voor het eerst ook vier Belgische mycologen deelgenomen aan de buitenlandse werkweek. Namens alle deelnemende Nederlandse mycologen kan ik zeggen dat hun aanwezigheid als uiterst plezierig en leerzaam is ervaren.

Belevenissen van Yvonne Dijkman

Wenspaddenstoelen: iedere mycoloog koestert wel de wens om enkele bijzondere paddenstoelen eens zelf te vinden. In deze werkweek zijn zelfs twee van mijn wensen uitgekomen. De eerste gold *Ramaria botrytis*. In beukenbossen is het vaak nogal donker, vooral bij bewolkt weer. Zo was het ook tijdens de werkweek. Al wandelend zie je dan gemakkelijk iets over het hoofd. Maar ik was toch wel erg verbaasd toen ik, in de achterhoede, midden op het pad twee exemplaren van een mooie *Ramaria* aantrof. Hier waren alle mycologen gewoon langs gelopen! Een van de exemplaren lag in stukken op de grond, maar de andere was nog intact. Nu kwam nog een ander aspect van het licht in beukenbossen naar voren: het licht heeft een warme, enigszins oranje tint. Daardoor leek de *ramaria* in mijn ogen zalmoranje met roze topjes. De naam van *Ramaria formosa* speelde door mijn hoofd. Toen we echter onder de blote hemel kwamen, bleek het meegenomen exemplaar geheel wit te zijn met roze topjes: het was *Ramaria botrytis* (Bloemkoolzwam), een paddenstoel die ik tot dan alleen uit de boeken kende.

De tweede wenspaddenstoel was *Phylloporus pelletieri*. Op een van de andere dagen liep ik, weer in de achterhoede, tegen een helling op. Om wat vaart te maken, stak ik een stukje af door een veldje met lage begroeiing. Daar zag ik een gewone fluweelboleet, althans, dat dacht ik: bruin fluwelig hoedje en een rossige steel. Ik plukte hem voor nadere determinatie en was even perplex toen ik hem omkeerde: ik keek in felgele lamellen. Onmiddellijk wist ik: dit is de Goudplaatzwam (*Phylloporus pelletieri*), in oudere boeken *Rhodoxanthus pelletieri* geheten. De lamellen van de Goudplaatzwam zijn onregelmatig gevormd en onderling verbonden door aders. Vermoedelijk moet deze vorm worden opgevat als zeer wijde buisjes,

Figuur 2. *Ramaria botrytis* (Bloemkoolzwam). (Foto: Yvonne Dijkman)

een van de manieren waarop in de evolutie de plaatjesstructuur is ontstaan. DNA-onderzoek heeft bevestigd dat er nauwe verwantschap is met de fluweelboleten, met name van de *subtomentosus*-groep, zodat voorgesteld wordt hem onder te brengen onder *Xerocomus*.

Belevenissen van Luc Lenaerts

Drie Vlaamse mycologen uit (Belgisch) Limburg en één uit West-Vlaanderen maakten hun eerste Buitenlandse Werkweek mee met de Nederlandse Mycologische Vereniging. Veel 'ijs' moest er niet gebroken worden: verschillende Nederlandse mycologen kenden we nog (goed) van vroegere excursies, studiedagen of (Vlaamse) werkweken. We waren erg benieuwd wat deze dagen konden brengen, na de lange droge zomer. Het had nog maar enkele dagen goed geregend...

De mycologen werden telkens in twee excursiegroepen verdeeld. Onderstaand relaas betreft dus 'onze' excursies. Het verwijst slechts naar een kleine fractie van de vele bijzondere waarnemingen.

De eerste dag werd in de voormiddag een beukenbos (met een beetje spar)

Figuur 3. *Phylloporus pelletieri* (Goudplaatzwam). (Foto: Yvonne Dijkman)

dicht bij de jeugdherberg bezocht. Het bos lag er erg droog bij. Spectaculaire vondsten waren dan ook niet te verwachten. *Mycena crocata* of Prachtmycena was alom tegenwoordig. In de namiddag werd net buiten Bollendorf de Weilerbach gevolgd. De (stort)regen maakte de excursie bijzonder moeilijk. We zagen toch *Cantharellus friesii* (Oranje cantharel) en op dode spar mooie exemplaren van *Gloeophyllum odoratum* of Korianderzwam. Een bijzondere vondst op vermolmdde beuk was *Callistosporium luteo-olivaceum* (Olijfzwammetje), een soort met olijfbuine hoed, met een violette reactie op KOH in het vlees, met gele plaatjes en gele olielichamen in de witte sporen.

Op de tweede dag werd dichtbij Holsthum, naast een hopplantage, een vochtig beuken- (en sparren)bos met vele bronbeekjes bezocht. Het bos lag er prachtig bij. Ook het weer was nu veel beter. Veel mooie vondsten deden de eerste miezerige dag vergeten. Bij de start van de wandeling werden meerdere exemplaren van *Lepiota clypeolaria* of Bosparasolzwam gevonden. De mooiste vondst op natte bodem met Reuzenpaardestaart was *Conocybe aeruginosa* (Blauwgroen breeksteeltje). Op spar groeide *Pycnoporellus fulgens*, een soort die gelijkt op *Pycnoporus cinnabarinus* of Vermiljoenhoutzwam, maar met blekere gaatjes, wat tomenteus oppervlak, een rode kleurreactie op KOH en grotere sporen.

Eef Arnolds toonde *Clitocybe subspadicea*: een trechterzwam met grijsbruine umbilicate hoed zonder streping, met stevige grijsbruine steel, met een iets blekere zone aan de steeltop en (licht) nitreuze geur.

Op het einde van de excursie stond in een boomgaard een grote *Tyromyces fissilis* (Appelboomkaaszwam) te pronken. Herfststijlloos vormde een mooi tapijt om de wandeling af te sluiten. Op weg naar 'huis' stopten vele fotografen om in een plaatselijke tuin een schitterende *Laetiporus sulphureus* (Zwavelzwam) te fotograferen.

Op dag drie werd er gewandeld in Haller, nabij het kasteel Beaufort. Na wat zoeken

Figuur 4. *Mycena crocata* (*Prachtmycena*). (Foto: Yvonne Dijkman)

werd de start van de wandeling aan de Tollbach gevonden. De beek was vooral omzoomd door sparren en in mindere mate door beuken. De klasieke soorten van de Eifel passeerden de revue: *Craterellus cornucopioides* of Hoorn-van-Overvloed, *Lactarius deterrimus* of Peenrode melkzwam, *Marasmius alliaceus* of Grote knoflooktaailing, *Russula integra* of Glanzende russula, *Russula queletii* of Purperrode russula, enz.

Uitschieter was hier *Ramaria botrytis* of Bloemkoolzwam, met wit vlees en rozepaarse topjes, en een staalsteeltje met bruine fibrilleuze hoed, blauwe schubbig steel en met gespen, dat *Entoloma tjallingiorum* of Stippelsteelsatijnzwam bleek te zijn. Boven op de helling groeide onder spar de prachtige *Entoloma nitidum* of Blauwe satijnzwam.

's Avonds was er ook nog *Porotheleum fimbriatum* (of *Stromatoscypha fimbriata*) te bewonderen, een cyphelloïde zwam, met 'minibekertjes', dicht tegen elkaar, verzonken in een wattig stroma, fijne rhizomorfen vormend aan de boorden van het vruchtlichaam.

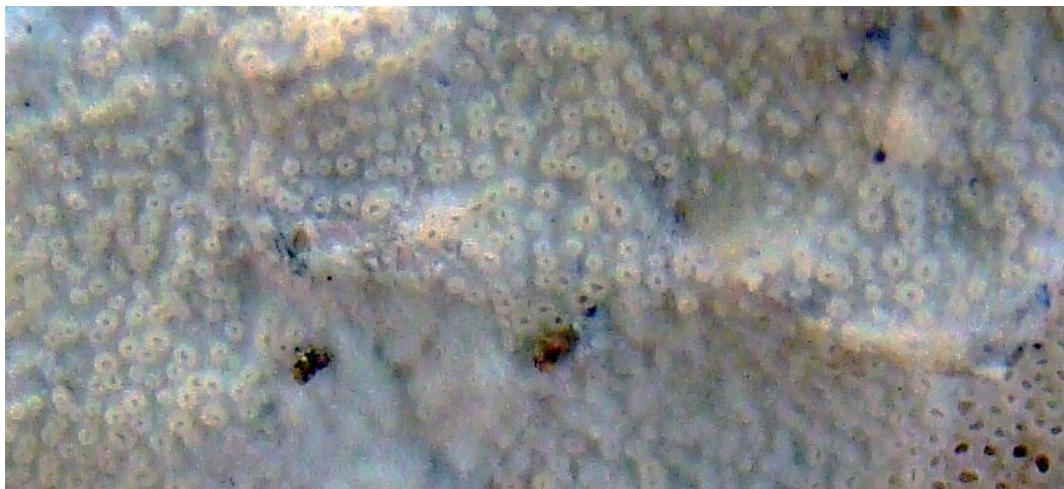
Dag vier besteedden wij aan een toeristische uitstap naar Echternach en omgeving. Terug in de jeugdhierberg was *Mucronella flava* of Gele dwergpegelzwam te bekijken, die macroscopisch wat lijkt op te kleine en te bleke exemplaren van *Calocera cornea* of Geel hoortje. De eerste soort hoort echter tot de Aphyllophorales; de tweede tot de Heterobasidiomyceten. Ook werd *Botryohypochnus isabellinus* of Stekelsporig trosvlies getoond, een korst met echinulate sporen.

Op dag vijf werd juist buiten Echternach de vallei van de Lauterbach samen met een aangrenzende oude spoorwegberm (nu fietspad) bezocht. Op de veenmosrijke beekoevers groeide *Rhodocybe nitellina* of Oranje zalmplaat. *Pycnoporellus fulgens* was opnieuw van de partij. Op een beukenstam groeide *Ceriporiopsis pannocincta* of Gelatineuze poria, een witte poroïde zwam met groenige schijn, een 'geleilaag' onder het fertiele deel en een on-aangename geur. Eindelijk werden ook enkele grotere gordijnzwammen gevonden zoals *Cortinarius calochrous* of Fraaie gordijnzwam, een gele Phlegmacium met paarse lamellen en bleek vlees. Enkele dagen vroeger was ook al *Cortinarius rheubarbarinus* of Kruidige gordijnzwam (voorlopige Nederlandse naam) gevonden, een grote Telamonia met de geur van peterselie. Op de oude spoorwegberm stond *Limacella illinita* of Witte kleefparasol te pronken, een (bijna) witte Limacella, met ringzone en wijnverkleuring aan de steelbasis. Tot slot van de excursie was *Entoloma placidum*, een staalsteeltje met gespen, bruinschubbig hoed en gestreepte blauwe steel een bijzondere afsluiter van de dag.

Figuur 5. *Tyromyces fissilis* (Appelboomkaaszwam).
(Foto: Yvonne Dijkman)

Figuur 6. *Porotheleum fimbriatum* (Foto: Hermien Wassink)

Dag zes hebben we besteed aan een bezoek van de stad Luxemburg. Zo konden we, in opdracht van de ganse groep, wat (Belgische!) bieren meebrengen om Stip te danken voor de puike organisatie van een mooie studieweek.

Belevenissen van Marian Jagers

Al na een paar dagexcursies merkten we dat de bossen in Luxemburg rijker aan paddenstoelen waren dan in Duitsland. Op zaterdag, de laatste excursiedag, reden we daarom nog een keer de grens over naar een gemengd bos op vochtige rijke grond bij Lauterburgerbach, 4 km ten zuidwesten van Echternach en ten noorden van Consdor. Vanaf de parkeerplaats verliep de wandeling heuvelafwaarts tot we in een beekdal uitkwamen en daar volgden we de beek geruime tijd. Op de terugweg zochten we de bermen af aan weerszijden van een fietspad. Na bijna een week zoeken was iedereen nog steeds enthousiast en aan het einde van de dag stonden er weer heel wat soorten op de lijst. Er zaten ook diverse vondsten bij die in Nederland erg zeldzaam zijn en die ik hooguit kende van foto's. Enkele soorten (gevonden door meerdere personen) worden hierna genoemd.

Aan het begin van de excursie werd *Craterellus cornucopoides* (Hoorn-van-overvloed) gevonden. We boften dat er langs het pad een aantal groepen groeiden want door de kleur en de vorm is het een weinig opvallende soort. De grijsbruine tot bijna zwarte, trompetvormige vruchtlichamen zijn tot zo'n 10 cm hoog en van binnen hol.

Een andere, ook bijna zwarte vondst was *Strobilomyces strobilaceus* (Geschubde boleet). Het exemplaar had een hoeddiameter van wel 14 cm. Met grove schubben op de hoed was dit een zowel wonderlijke als monsterlijke vondst. Op een smalle strook grond langs de beek ontdekten we een groep *Lacrymaria pyrotricha* (Vurige franjehoed). De meest opvallende kenmerken van deze prachtige soort zijn de fel oranje kleur, de harige hoed en steel en de met druppels en zwarte sporenklodders behangen lamellen. Door de oranje kleur onderscheidt *L. pyrotricha* zich van *Lacrymaria lacrymabunda* (Tranende franjehoed). Een klimmetje over een vrij steile helling naar een hoger gelegen pad leverde twee forse vruchtlichamen op van *Hygrophorus nemoreus* (Viltige slijmkop). Dit is een slijmkop met een oranje/lichtbruine, fijn vezelige, droge hoed. Wat minder hoog op de helling groeide iets dat eerder op de dag nog een fraaie paddenstoel was. De gelige tot oranjebruine, wat gerimpelde hoed was aangevreten en bij het plukken brak de hoed spontaan van de eveneens aangevreten steel.

Figuur 7. *Craterellus cornucopoides* (Hoorn van overvloed). (Foto: Ben Meurs)

Het zwaar gehavende exemplaar werd mede door de ‘wittige vlokjes’ op de hoed toch direct herkend als “*Rozites*” *caperatus*, Meelkop. De paddenstoel had kennelijk een ring moeten hebben, maar die was ook opgepeuzeld. In de index van “Funga Nordica” bleek deze soort moeilijk te vinden. Met behulp van de op soortnaam gesorteerde index, die via de NMV-site te downloaden is, lukte het opzoeken beter. *R. caperatus* is in “Funga Nordica” naar aanleiding van moleculair onderzoek geplaatst in het geslacht *Cortinarius* en heet daardoor *Cortinarius caperatus*. In Nederland wordt deze paddenstoel “Meelkop” genoemd: van enige afstand lijkt de hoed bestoven (met meel). In Duitsland heeft *R. caperatus* de opvallende naam “Der Zigeuner” gekegen. Ik vroeg me af waarom, maar het lukte me niet om daar achter te komen. Weet een van de Coolia-lezers misschien de verklaring?

Resumé

Ondanks de slechte vooruitzichten als gevolg van de droogte kunnen we de buitenlandse werkweek 2009 toch als geslaagd beschouwen. Er zijn in totaal 665 soorten waargenomen waaronder maar 5 soorten orbilia’s. Ik ben daarom blij dat we niet op ‘plan B’ zijn teruggeworpen.

Met dank aan Stip Helleman voor de organisatie en aan Yvonne Dijkman voor het samenstellen van de lijst van gevonden soorten.

